

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми **«ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД
У РОБОТІ НАД СИНТАКСИЧНО-СТИЛІСТИЧНИМИ ПОМИЛКАМИ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ»**

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
PO2-M22z групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Завалецька Юлія Миколаївна

Керівник: **Гудима Наталія Василівна**,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик
початкової освіти

Рецензент: **Галаманжук Леся Людвигівна**,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ЗАСТОСУВАННЯ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В РОБОТІ НАД СИНТАКСИЧНО-СТИЛІСТИЧНИМИ ПОМИЛКАМИ В 4 КЛАСІ.....	7
1.1. Методичний аспект особистісно зорієнтованого навчання в початковій школі.....	7
1.2. Лінгводидактичні особливості синтаксично-стилістичних помилкок	25
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В РОБОТІ НАД СИНТАКСИЧНО- СТИЛІСТИЧНИМИ ПОМИЛКАМИ	32
2.1. Особливості організації уроків за особистісно зорієнтованою технологією	32
2.2. Аналіз навчальної програми і підручників щодо формування синтаксично-стилістичних компетентностей молодших школярів	35
2.3. Зміст та ефективність експериментального дослідження	47
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ	69

ВСТУП

Основна мета вивчення української мови – формування грамотної особистості, яка уміє і знає шляхи, способи добору мовних засобів відповідно до ситуації спілкування. Водночас на уроках української мови потрібно зреалізувати й виховну мету, тобто плекати національно свідомого, духовно багатого громадянина, який би пишався своєї етнічною приналежністю, знав традиції, звичаї рідного народу, з пошаною ставився до його (та й своїх) мовних скарбів. Безперечно, володіти мовою необхідно як в усній, так і в писемній формах. Визначником, показником якості знання особливостей писемної мови є правописні уміння й навички, з-поміж яких орфографічні викликають найбільше труднощів у молодших школярів.

Теорії і практиці навчання синтаксису приділяли увагу науковці-методисти, зокрема С. Чавдаров, В. Масальський, М. Бернацький, О. Біляєв, М. Вашуленко, Г. Козачук, І. Ющук, Л. Симоненкова, М. Бардаш, О. Караман та ін.; вчителі-практики В. Ващук, М. Ковальчук, В. Сидоренко та ін.

У наукових працях учених, учителів розв'язано чимало актуальних для методики навчання синтаксису проблем, накреслено шляхи підвищення стилістичної грамотності школярів. Досліджено й описано правописні труднощі під час вивчення частин мови, зацентовано увагу на впливі діалектного оточення в процесі навчання мови. Висвітлено технологію роботи над синтаксично-стилістичними помилками, засоби попередження їх у писемних висловлюваннях школярів.

Однак недослідженим залишається питання особистісно зорієнтованого підходу у роботі над синтаксично-стилістичними помилками молодших школярів.

Зауважимо, що значне місце серед завдань початкового етапу навчання займає питання проте, як закласти основи грамотного письма молодших школярів під час вивчення української мови. Як зазначено в навчальній програмі для початкової школи, Державному стандарті початкової освіти змістові лінії мовно-літературної освітньої галузі:

– забезпечують практичне засвоєння учнями найголовніших стилістичних, орфоепічних, орфографічних та пунктуаційних правил української літературної мови;

– збагачують словниковий запас й удосконалювати граматичний лад усного і писемного мовлення школярів;

– удосконалюють в учнів каліграфічні навички, прищеплювати їм культуру оформлення письмових робіт;

– відпрацьовують загальнонавчальні уміння й навички, передбачені програмами (користуватися підручником, словниками, довідковою літературою).

З огляду на сказане, **актуальність** теми дослідження зумовлена, по-перше, соціальною значимістю оволодіння мовою як засобом спілкування і пізнання, по-друге, невисоким рівнем стилістичної грамотності учнів початкової школи, недостатністю дослідження проблеми в теоретичному і практичному аспектах.

Мета роботи полягає в тому, щоб теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання особистісно зорієнтованого підходу в роботі над синтаксично-стилістичними помилками молодших школярів.

Завдання дослідження:

1) окреслити підходи педагогів, методистів щодо особистісно зорієнтованого навчання;

2) розкрити сутність та зміст особистісно зорієнтованої технології;

3) виявити труднощі в роботі вчителів початкової школи над формуванням синтаксичної та пунктуаційної грамотності учнів, проаналізувати їх причини;

4) описати педагогічний досвід використання особистісно зорієнтованого підходу в навчанні молодших школярів.

Об'єкт дослідження – особистісно зорієнтований підхід.

Предмет дослідження – особливості застосування особистісно зорієнтованого підходу в роботі над синтаксично-стилістичними помилками

молодших школярів.

Гіпотеза дослідження: процес розвитку стилістичних умінь і навичок в учнів початкової школи буде ефективним, якщо на уроках української мови поетапно впроваджувати систему вправ репродуктивно-творчого та дослідницького характеру, на уроках застосовувати диференціацію та індивідуалізацію.

Методи дослідження: теоретичні (системний аналіз літератури з проблеми дослідження, теоретичне моделювання); емпіричні (педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний), методи математичної обробки його результатів).

Теоретичне значення кваліфікаційної роботи полягає у визначенні особливостей формування стилістичних навичок під час вивчення української мови у початкових класах; у впливі цього процесу на учнів, зокрема їхню культуру письма.

Практичне значення роботи. Методичні рекомендації з проблеми покращення стилістичної грамотності учнів початкових класів можуть бути використані здобувачами вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта та вчителями початкових класів як у науковій роботі, так і в освітній діяльності.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі описано досвід використання особистісно зорієнтованого підходу на уроках української мови.

Дослідження проводилось поетапно. На першому етапі було здійснено аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури з проблеми формування стилістичних вмінь і навичок учнів початкових класів, сконкретизовано мету, предмет і завдання дослідження, сформульовано робочу гіпотезу.

На другому етапі провели констатувальний експеримент, розробили експериментальну методичку, спрямовану на формування грамотного письма в учнів початкової школи.

На третьому етапі апробували програму формувального експерименту, визначили зміст педагогічної технології, виявили умови і шляхи реалізації експериментальної методики в освітньому процесі початкової школи.

На четвертому етапі було здійснено аналіз та узагальнення одержаних результатів, впроваджено в практику методичні рекомендації, сформовано висновки.

Організація дослідження. Експериментальне дослідження проводилось на базі Сокільського ліцею імені С.М. Кротика Жванецької сільської ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області.

Апробація роботи. Основні положення і результати представлено на низці міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях; експериментальному дослідженні на базі закладу освіти та обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2022-2023 н.р. і 2023-2024 н.р.).

Опубліковано наукову статтю «Лінгводидактичні особливості синтаксично-стилістичних помилок молодших школярів» у збірнику наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету К-ПНУ (Випуск XIX. 2023. С. 146-150).

Структура роботи складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 86 позицій, та додатків.

ВИСНОВКИ

Ми розробили низку теоретико-практичних рекомендацій для вчителів початкових класів. Учитель має дотримуватись у своїй роботі таких вимог:

1. Чітко формулювати пізнавальні завдання, які можуть бути проблемними, спонукати до активності, творчого мислення, пошуку нових знань і нових способів дій.
2. Зосереджувати увагу на діяльності слабких, невстигаючих учнів.
3. Не допускати змагань на швидкість виконання завдань.
4. Навчати учнів здійснювати самоконтроль, самоаналіз і самооцінювання.

В особистісно зорієнтованих технологіях велика значна увага надається емоційній культурі вчителя, його голосу, інтонації, мовленню.

Тому ми розробили приклади основних фраз, якими доцільно користуватися вчителю на уроці: *Я гадаю, що найзручніше було б зробити... Мені здається, тут у центрі уваги перебуває... Я знаю, що люди звичайно починають з...*

У складних ситуаціях вчителю доводиться більш тонко реагувати: *Мені б дуже хотілося, щоб ти не забув про це... Я сподіваюся, саме це нам неодмінно вдасться... Я просто не можу дочекатися, коли виявиться ця деталь... Звичайно, всім подобається, коли виконана саме ця частина роботи... Це дуже важливо, і у тебе неодмінно вийде... Саме ти і міг би зробити таку справу... – І це зовсім не складно. Навіть якщо не вийде – це не біда... Я впевнений, що ти пам'ятаєш про... Починай же! Ти це зробиш! Ось ця частина (елемент) вийшла дуже гарно!*

Проведене дослідження підтвердило актуальність обраної теми, адже особистісно зорієнтоване навчання – це таке навчання, у центрі якого є особистість дитини, її самобутність, самоцінність. Реформа системи освіти в

Україні вимагає перебудови закладів освіти на посилення гуманістичної спрямованості освітнього процесу, на розвиток індивідуальності дитини. Особистісно зорієнтований підхід до учнів поєднує виховання та освіту в єдиний процес допомоги, підтримки, розвитку дитини, підготовки її до життєтворчості.

Мета дослідження, яка полягала у виявленні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці шляхів реалізації особистісно зорієнтованої технології у роботі над синтаксично-стилістичними помилками молодших школярів, досягнена.

Завдання роботи виконані, зокрема проаналізовано стан проблеми дослідження в теорії та практиці початкового навчання; розроблено, науково обґрунтовано, апробовано на практиці ефективну методику впровадження особистісно зорієнтованої технології в освітньому процесі початкової школи. У ході аналізу проблеми на теоретичному рівні було встановлено, що особистісно зорієнтований підхід до учнів – це ставлення педагога до учня як до особистості, як до самосвідомого суб'єкта власного саморозвитку. Особистісно зорієнтована модель навчання передбачає розвиток критичного мислення учнів, що потребує діалогічної ситуації, творчої діяльності.

З метою визначення стану проблеми в практиці початкової школи ми провели констатувальний експеримент, у ході якого було встановлено, що вчителі початкових класів недостатньо обізнані з теорією та практикою особистісно зорієнтованого навчання. Під час створення умов для розвитку творчих здібностей учнів у них виникають труднощі об'єктивного та суб'єктивного характеру. У молодших школярів наявна низька шкільна мотивація і більшість учнів мають середній рівень розвитку творчих здібностей.

Аналізуючи шляхи реалізації особистісно зорієнтованого навчання на сучасному етапі розвитку початкової школи, ми дійшли висновку, що важливе місце в системі формування особистості молодшого школяра посідає особистісно зорієнтоване навчання, адже це таке навчання, яке передбачає педагогічно доцільну організацію навчального процесу, за якої

учень має оптимальні умови для розумового розвитку відповідно до його навчальних можливостей.

На підставі проведеного дослідження стверджуємо:

1. Особистісно зорієнтоване навчання передбачає педагогічно доцільну організацію освітнього процесу, за якою учень отримує оптимальні умови для розумового розвитку відповідно до його навчальних можливостей.

2. Модель організації особистісно зорієнтованого навчання передбачає реалізацію таких етапів:

- формування в учнів мотивів навчання, позитивного ставлення до нього;
- оволодіння новою інформацією, що є пізнавальною діяльністю школярів, спрямованою на опанування нових знань та способів навчальних дій;
- відтворення учнями засвоєного матеріалу;
- формування вмінь та навичок у стандартних і нових умовах;
- узагальнення знань, умінь та навичок школярів;
- продуктивна пізнавальна діяльність учнів для формування знань, умінь та навичок на творчому рівні.

3. Найактуальніші можливості системи особистісно зорієнтованого навчання полягають у вирішенні завдань оновлення сучасної української системи освіти:

- у молодших школярів формується бажання й вміння вчитися, що є запорукою безперервної освіти протягом усього життя;
- складається адекватна самооцінка, що дає людині змогу адекватно ставитися до всіх можливостей і свідомо вступати у відношення співробітництва з іншими людьми;
- пробуджується і стверджується творчий підхід до дійсності та стосунків з іншими, що характеризує людину як особистість.

4. Одним із шляхів реалізації особистісно зорієнтованого підходу до учнів є організація розвивального навчання через співпрацю вчителя і учнів. Освітній процес побудований на основі такої співпраці має будуватися за

допомогою доброзичливої творчої взаємодії вчителя та учнів, діалогу двох рівних партнерів, відсутності страху. Дітям має бути властива розкутість, радість спілкування, вони мають право на власну думку та допомогу в саморозвитку.

Найвищим результатом впровадження особистісно зорієнтованого підходу на основі реалізації співпраці є сформованість творчих здібностей молодших школярів, адже творчі здібності – це продукт саморуху, самостійного розв’язання задач, це синтез властивостей і психічних якостей особистості, що відповідає потребам певного виду діяльності і забезпечує рівень її результативності.

Отже, необхідно застосовувати особистісно зорієнтовану технологію у структурі кожного уроку української мови. Позитивні зрушення в сформованості синтаксично-стилістичних навичок учнів експериментального класу свідчать про ефективність розробленої методики та необхідність подальшого її удосконалення і планування на її основі уроків української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадзюк О. Розвиток мовлення. Написання докладного переказу. II цикл навчання (3-4 класи). *Початкова школа*. 2020. №5-6. С.6-8.
2. Баранецька Н. Урок у технології особистісно зорієнтованого навчання. *Школа*. 2011. № 6. С. 37–38.
3. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання. Київ : ІЗИН, 1998. 203 с.
4. Бех І. Д. Інваріанти особистісно орієнтованого підходу до виховання дитини. *Початкова школа*. 2001. №2. С. 3–7.
5. Божко І. В. Розвиток пізнавальної активності засобами особистісно орієнтованого навчання. *Початкове навчання та виховання*. 2009. № 16/18. С. 31–38.
6. Булах І. Розв'язання складних виховних ситуацій : [особистісно зорієтоване виховання]. *Підруч. для директора*. 2010. № 12. С. 58–61.
7. Бульбак О. А. Особистісно орієнтоване навчання дітей молодшого шкільного віку. *Початкове навчання та виховання*. 2007. № 31 (143). С. 2–6.
8. Бучківська В. В. Педагогічна позиція вихователя як умова особистісно орієнтованого підходу в педагогічній системі А.С. Макаренка. URL: www.5ballov.ru.
9. Вайновська М. К. Майстерність організації особистісно орієнтованих технологій у виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр.* / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2010. Вип. 6. С. 84–93.
10. Васьков Ю. Особистісно зорієнтоване навчання - нова освітня парадигма. Сучасні педагогічні технології: Навч.-метод. посібник. Ч.1. Ніжин : Кальварія, 2006. С.63–64.

11. Вашуленко М., Дубовик С. Формування в учнів початкових класів дослідницьких умінь на матеріалі програмового курсу української мови. *Початкова школа*. 2020. №4. С.18-23.
12. Вашуленко О. Методичні рекомендації щодо роботи за новим підручником «Українська мова та читання. 3 клас. Частина 2». *Початкова школа*. 2020. № 9. С.14-20.
13. Вітковська Л. Розвиток дослідницьких навичок молодших школярів під час засвоєння словникових слів. *Початкова школа*. 2017. №6. С.10-12.
14. Вітюк В. В. Правописне портфоліо як індикатор індивідуальної траєкторії формування та вдосконалення правописної компетентності майбутніх учителів Нової української школи. *Acta paedagogica volynienses*. 2021. Вип. 3. С. 49–57.
15. Волковська Т., Коляда Т., Овчаренко Л. Особистісно зорієнтоване навчання. Сучасні педагогічні технології: [навч.-метод. посібник]. Ч.1. Ніжин : Кальварія, 2006. С. 65–66.
16. Гонтаровська Н. Б. Організація особистісно орієнтованого навчання і виховання молодших школярів у контексті інноваційного освітнього середовища. *Відкритий урок*. 2003. № 11–12. С. 52–55.
17. Гоцкало Н. Особистісно зорієнтований підхід у творчій спадщині видатних педагогів. *Рідна школа*. №7. 2002. С. 61–63.
18. Гузик Н. В. Розвиток ідеї особистісно орієнтованого навчання та її реалізація в сучасних умовах шкільної освіти. *Наука і освіта*. 2009. № 10. С. 113–118.
19. Даниленко І. В. Навчання в співпраці як різновид особистісно орієнтованого підходу у навчанні української мови. *Українська мова та література*. 2012. № 4. С. 2–4.
20. Денчук Є. В. Особистісно орієнтоване навчання на уроках у сучасній школі. *Управління школою*. 2009. № 33. С. 28–30.

- 21.Десятниченко Н. М. Роздуми про особистісно орієнтоване навчання. *Відкритий урок*. №13–14. 2001. С. 3–5.
- 22.Дибський С. Н. Технології, методи, прийоми. *Завучу. Усе для роботи*. 2012. № 15/16. С. 31–38.
- 23.Джеджелей О., Ємець А., Коваленко О. Шляхи реалізації завдань особистісно орієнтованого навчання молодших школярів. *Початкова школа*. №37. 2003. С. 10–12.
24. Дубовик С. Культура професійного монологічного мовлення сучасного вчителя початкової школи. *Початкова школа*. 2020. №5-6. С.1-4.
- 25.Єрмакова І. П. Теоретичні основи особистісно орієнтованої технологізації навчального процесу в школі: категоріальний аналіз. *Наук. вісн. Миколаїв. держ. ун-ту : зб. наук. пр. / Миколаїв. держ. ун-т ім. В. О. Сухомлинського*. Миколаїв, 2006. Вип. 12 : Пед. науки, т. 1. С. 170–176.
- 26.Жигаль З. Особистісно орієнтований підхід в процесі вивчення рідної мови. *Молодь і ринок*. 2012. № 9. С. 111–114.
- 27.Журавель Н. Ф. Корекційно-комунікативне навчання в контексті особистісно орієнтованої освіти. *Початкове навчання і виховання*. 2007. № 10 (122). С. 8–15.
- 28.Зубаль Н. Г. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб реалізації особистісно зорієнтованого навчання. *Педагогічний пошук*. 2011. № 3. С. 13–17.
- 29.Ізюменко Р. В. Переваги використання методу проектів на уроках в умовах упровадження в освіту особистісно орієнтованого навчання. *Українська мова та література*. 2010. № 16/18. С. 35–40.
- 30.Ільченко О. Особистісно орієнтована освіта і технологізованість знань учнів початкової школи. *Початкова методика*. 2000. № 5 (31). С. 84–87.

31. Кабельнікова Н. Подолання фонематичних помилок на початкових етапах оволодіння навичками письма. *Початкова школа*. 2017. №4. С.11-13.
32. Каніщенко А. П. Вчимо дітей писати твори. Навч.-метод. посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009.
33. Каніщенко А. П., Дорош Г.О. Вивчення прислівника у початкових та середніх класах. Навч.метод. посібник. Київ : Промінь, 2010.
34. Каніщенко А. П., Семеренко Г.В., Ткачук Г.О. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів у роботі над іменником: навч.-метод. посібник. Київ : Промінь, 2010.
35. Каніщенко А. П., Ткачук Г.О. Збагачення активного словника учнів 2-4 класів у роботі над прикметником: навч.-метод. посібник. Київ : Промінь, 2010.
36. Каніщенко А. П., Ткачук Г.О. та інші. Інтегрований курс. Українська мова з методикою навчання в початкових класах: підручник. Київ : Промінь, 2008.
37. Каніщенко А. П., Ткачук Г.О., Дорош Г.О. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів у роботі над вивченням дієслова: навч.-метод. посібник. Київ : Промінь, 2010.
38. Киричок І.І. Педагогічні умови формування лінгвістичної компетенції молодших школярів на уроках української мови. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Випуск 81. 2021. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. С. 103-108.
39. Коломієць Н. Інтерактивні технології в особистісно орієнтованій освіті. *Відкритий урок*. 2006. №17–18. С. 12–15.
40. Кремень В. Філософія освіти ХХІ ст. Освіта України. 2002 . № 102–103. С. 74–85.
41. Луцюк Н. С., Собчук О. М. Інформаційні технології особистісно зорієнтованого навчання в сучасній школі. *Пед. пошук*. 2012. № 4. С. 22–26.

- 42.Лушин П. Так ли далека личностно ориентированная перспектива в образовании? *Післядипломна освіта в Україні*. 2012. № 2. С. 37–41.
- 43.Майбородюк Н. Д. Саморозвиток в особистісно орієнтованому просторі. Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / Криворізь. держ. пед. ун-т. Кривий Ріг, 2010. Вип. 29. С. 167–172.
- 44.Мачнева О.М. Робота над помилками на уроках української мови у 1-4 класах. Методична система опрацювання всіх орфограм курсу за алгоритмами. Київ : Основа, 2018. Частина 2. 224 с.
- 45.Мірошник З. Формування «Я-концепції» молодшого школяра в умовах особистісно-орієнтованого навчання. *Мандрівець*. 2003. № 4. С. 58–61.
- 46.Міхелі С. Педагогічні ідеї В.О. Сухомлинського як концептуальна основа особистісно орієнтованого підходу. *Початкова школа*. 2003. № 9. С. 5–11.
- 47.Міцкевич О. А. Особистісно орієнтований підхід у розвитку дитини молодшого шкільного віку. *Початкове навчання та виховання*. 2005. № 25 (65). С. 1–5.
- 48.Набой С. Особистісно орієнтоване навчання в початковій школі. *Початкова школа*. 2005. № 11. С. 1–5.
- 49.Надвинична Т. Психологічне проектування навчальних задач у контексті особистісно зорієнтованого навчання. *Психологія і суспільство*. 2008. № 3. С. 41–55.
- 50.Наумчук М. М. Сучасний урок. Тернопіль : Астон, 2001. 263 с.
51. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред.Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
52. Новий Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018р.
- 53.Онищенко О. Особистісно орієнтована освіта в школі : інформ.-метод. бюл. *Початкова освіта*. 2008. Лют. (№ 6). С. 7–10.

54. Пендерецький Ф. Особистісно зорієнтоване навчання: досвід. *Школа*. 2011. № 5. С. 38–56.
55. П'єхота О.М., Кіктенко А.З., Любарська О.М. Освітні технології: [навчально-методичний посібник]. Київ : А.С.К., 2002. 255 с.
56. Пилипенко В. Д. Особистісно орієнтовані технології у школі [наук. ред. Подмазін С. І.]. Харків : Основа, 2007. 159 с.
57. Піддубний М. Фасоля А. Науково-методичне забезпечення особистісно зорієнтованого навчання української літератури. *Школа*. 2010. № 7. С. 38–42.
58. Прокопчук Т. В. Педагогічна рада й особистісно орієнтоване навчання. *Завучу. Усе для роботи*. 2010. № 8. С. 21–27.
59. Пушкарьова Т. Взаємодія вчителя з учнями початкових класів в умовах особистісно орієнтованого навчання. *Початкова школа*. 2002. № 6. С. 47–49.
60. Пушкарьова Т. Технологія проведення особистісно орієнтованого уроку в початкових класах. *Початкова школа*. 2003. № 4. С. 7–10.
61. Роєнко Л. М., Торчинська Т.А. Методика навчання української мови у початковій школі: практикум: посіб. для студ. Умань : Візаві, 2021. 148 с.
62. Роєнко Л. М. Методика навчання української мови і літературного читання: практикум : навч. посіб. Умань : Візаві, 2022. 121 с.
63. Рубан Л. Урок української мови в системі особистісно зорієнтованого навчання. *Школа*. 2011. № 6. С. 39–43.
64. Савка О., Борис І. Особистісно орієнтоване навчання: в початкових класах. *Початкова освіта*. 2007. № 20 (404). С. 9–18.
65. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ : Генеза, 1999. 190 с.
66. Савченко О. Я. Сучасний урок в початкових класах. Київ : Освіта, 1993. 255 с.

67. Савченко О. Я. Учні – співавтори уроку. Київ : Освіта, 1999. 140 с.

68. Сафарян С. Теорія та практика особистісно орієнтованого навчання. *Українська мова в сучасній школі*. 2012. № 2. С. 19–23.

69. Скажи мені українською. Види мовних помилок та шляхи їх подолання. URL: <https://osnova.com.ua/skaji-meni-ukrainskoju-vidi-movnih-pomilok-ta-shlyahi-ih-podolannya/>

70. Сорока Г. І. Особистісні технології орієнтованої освіти. Харків : Гуманитар. центр, 2001. 160 с.

71. Тарасова І. С. Особистісно орієнтована модель навчання та її аксіологічна сутність. *Рідна школа*. №10. 2002. С. 13–16.

72. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти під керівництвом Р.Б. Шияна. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

73. Ткачук В., Грибчук Л. Післябукварик: читаємо, пишемо, розвиваємо мовлення. В.-во : Підручники і посібники, 2020. 112 с.

74. Токова О. Урок у системі особистісно орієнтованого навчання. Сучасні педагогічні технології: [навч.-метод. посібник]. Ч.1. Ніжин : Грані-Т, 2006. 298 с.

75. Топузов О. Теоретико-методичні засади особистісно орієнтованого навчання. *Рідна школа*. 2012. № 1/2. С. 13–17.

76. Турянська О. Компетентнісний підхід і його місце у особистісно орієнтованому навчанні в школі. *Молодь і ринок*. 2010. № 7/8. С. 84–88.

77. Фасоля А. Особистісно зорієнтований урок: що „залишається” за кадром? *Українська література в загальноосвітній школі*. 2011. № 3. С. 5–8.

78. Фасоля А. М. Особистісно зорієнтоване навчання: сутність, основи, технології : курс лекцій для слухачів курсів підвищ. кваліфікації пед. кадрів; Ін-т педагогіки АПН України, Рівн. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти, Лаб. особистісно зорієнт. навчання укр. л-ри. Рівне : Юлат, 2008. 131 с.

79. Фасоля А. Особистісно зорієнтоване навчання: методологія, методика, технологія. *Нова пед. думка*. 2009. № 4. С. 54–57.
80. Фасоля А. Уроки мови рідного краю в системі особистісно зорієнтованого навчання. *Українська мова в загальноосвітній школі*. 2011. № 5. С. 24–28 ; № 6. С. 19–21.
81. Федорова Н. Технологія особистісно орієнтованого навчання - один із елементів модернізації педагогічних умов для розкриття обдарованості дитини. *Рідна школа*. 2009. № 4. С. 62–65.
82. Хлебнікова Т. М. Упровадження особистісно зорієнтованого навчання у навчально-виховний процес загальноосвітнього навчального закладу. *Управління школою*. 2012. № 28/30. С. 41–45.
83. Храброва В. Персоніфікація як засіб підвищення ефективності особистісно орієнтованого навчання : деякі прийоми створення мотиву до навчання в методиці опанування „наскрізних” тем. *Українська мова в початкових школах України*. 2008. № 3. С. 13–16.
84. Чабайовська М., Шароварко С. Особистісно орієнтований підхід у навчанні молодших школярів української мови. *Початкова школа*. 2011. № 11. С. 4–6.
85. Чернега Н. Особистісно зорієнтоване навчання: сучасні підходи. Сучасні педагогічні технології: [навч.-методич. посібник]. Ч.1. Ніжин : Грані-Т. 2006. 190 с.
86. Юрчонок Ю. До питання педагогічних технологій авторських шкіл України. *Молодь і ринок*. 2011. № 4. С. 153–156.